

Sixtus BOLOM-KOTARI a kol., *Zrození z osvícenských reforem. Toleranční kazatelé z Uher v procesu formování české společnosti (1781–1870)*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2023, 449 s. ISBN 978-80-7422-897-1.

Téměř pětisetstránková publikace vznikla jako výstup projektu GAČR č. GA18–00885S *Zrození z osvícenských reforem. Integrace skupiny tolerančních kazatelů z Uher v procesu formování české společnosti (1781–1870)*. Na její tvorbě se podílel mezinárodní sedmičlenný kolektiv autorek a autorů, který byl schopen naznačenou problematiku obsáhnout nejenom v široce vymezeném časovém rámci, ale i jazykově, a nakonec i způsobem vnímání.

Zkoumaná problematika je uchopena v zásadě chronologicky, což má v daném případě své opodstatnění. Sledované téměř století je rozděleno do tří základní časových etap: 1781–1815, 1815–1848 a 1848–1870. Ty jsou popisovány pomocí zhruba srovnatelné struktury textů, věnujících se jak obecnému historickému kontextu, tak konkrétním lidem, resp. vývoji vztahů mezi nově příchozími a domácí společností, a neopomíjejí ani pro tu kterou dobu specifické projevy sledované socioprofesionální skupiny i celého – bez ohledu na tradice, vlastně nově se formujícího – evangelického prostředí českých zemí. V prvním časovém úseku se S. Bolom-Kotari věnoval kazatelům, kteří po vydání Tolerančního patentu přišli do Čech z Uher a začali tu působit podle možností vymezených právním rámcem, schopností zdejší společnosti tuto změnu akceptovat a v neposlední řadě i v rámci daných ekonomických možností. Druhou etapou se zabývala G. Krejčová Zavadilová. Zkoumala obecně i na konkrétních příkladech získaných důkladnou heuristikou primárních pramenů stabilizující se socioprofesionální skupinu ve stabilním prostředí habsburské monarchie po skončení napoleonských válek. Třetí časový úsek se stal badatelským tématem M. Severy. Jeho úkolem bylo popsat vlastně již v českých zemích i společenských vazbách do značné míry etablovanou a svým způsobem i integrovanou profesní skupinu, která si však udržovala povědomí vlastní odlišnosti (výlučnosti?) podle zeměpisného a kulturního původu. Uherský kontext přidal do kolektivní monografie Andor Mészáros. Z tohoto textu jednoznačně vyplývají hluboké právní a společenské rozdíly vládnoucí mezi zeměmi koruny uherské a (zjednodušeně) českými zeměmi, navzdory tomu, že obě oblasti byly ve sledované době součástí stejné habsburské monarchie. Autorský kolektiv se snažil vnímat společenství kazatelů původně z Uher jako jediný, byť ne zcela sourodý, celek, bez ohledu, zda v českých zemích přináleželi k augsburskému nebo helvetskému okruhu. To je postoj odpovídající současnosti, ale jeho promítnutí do poměrů dlouhého 19. století není vždy bez problémů. Kromě toho se výzkum zaměřil skutečně pouze na českou (zpočátku vymezenou jazykově, následně už opravdu nacionálně) část společnosti.

Ačkoliv uvedené výsledky výzkumu shrnuté zhruba do první poloviny knihy nesporně naplňují standardy vědeckého výstupu a pro zainteresované čtenáře budou nepochybně zajímavým čtivem, ten největší poklad je tu patrně ukryt pod poměrně málo říkajícím názvem *Přílohy*, resp. v jeho první části. Jedná se o výběrovou edici z korespondence kazatelů augsburského vyznání, jejíž originály jsou uloženy v Knihovně evangelického lycea v Bratislavě ve fondu obsahujícím korespondenci kazatele Michala Institorise Mošovského. Do edice byly vybrány texty dokumentující především přelom 18. a 19. století, dopisy dotýkající se poměrů ve sborech, mezilidských vztahů, postavení tolerančních komunit vůči státním i lokálním úřadům, případně vazeb mezi jednotlivými kazateli navzájem. Nejenom ve druhém plánu je z dopisů možné odečíst střípky každodenního života v někdy ne příliš vlídné okolní realitě, čas od času ústící až k přiznání, že odchod z Uher byl vlastně chybným životním krokem. Dopisy byly psány latinsky a edice je zpracována jako zrcadlová, s paralelním překladem do češtiny. Její autorka je však dost pečlivě utajena a pokud čtenář přehlédne poslední čtyři slova v poznámce č. 736, patrně se k jejímu jménu vůbec nedobere. Druhá část zmíněných *Příloh* je tvořena jednak neobyčejně zajímavým *Seznamem českých a moravských studentů na reformovaném kolegiu v Sárospataku v první polovině 19. století*, po jehož autorovi je však také třeba pátrat stejně usilovně, jako v případě edice dopisů. Následuje *Přehled kazatelů v evangelických sborech českých zemí*, což je sice věc užitečná, ale na rozdíl od předchozích dvou oddílů ne tak jedinečná a dostupná i na jiných místech. Přidána jsou ještě *Schémata příbuzenských vztahů nejvýznamnějších kazatelských rodin z Uher*. Ta, možná mimoděk, ukazují, jak vnitřně uzavřená část společnosti 19. století zkoumaná socioprofesionální skupina vlastně byla.

O českých evangelických tolerančního období i časů následujících byla napsána dlouhá řada textů a tento fenomén byl prozkoumán z mnoha stran a zohledněna při tom řada nejrůznějších aspektů. Další přírůstek do této řady je zajímavým v pojetí, solidním ve zpracování a excelentním v ediční části jak dochované korespondence, tak i excerpce ze seznamu studentů reformovaného kolegia v Sárospataku.

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Ústav historických věd, Fakulta filozofická,

Univerzita Pardubice

marie.mackova@upce.cz

ORCID: 0000-0002-1905-1604